

บทที่ 3

สภาพทางสังคม วัฒนธรรม ช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี พ.ศ. 2475 - 2493
ที่มีผลกระทบต่ออนวนิยาย

ในบทที่แล้วได้กล่าวถึงการศึกษาสถานภาพทางสังคมของผู้หญิงไทยในอดีต จนถึง พ.ศ. 2475 บทนี้จะกล่าวถึงสถานภาพทางสังคม วัฒนธรรม ที่เปลี่ยนไปหลังจากการเปลี่ยนแปลง การปกครอง ปี พ.ศ. 2475 ซึ่งมีผลทำให้สถานภาพทางสังคมของผู้หญิงไทย เปลี่ยนไป ดังปรากฏ ในนวนิยาย ในสมัยนั้น

I. สภาพทางสังคม และวัฒนธรรม ช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ถึงช่วง
หม่อมสยามรัฐนิยาม ปี พ.ศ. 2493

เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรได้ทำการยึดอำนาจการปกครอง จากรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เพื่อที่จะจัดตั้งรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยขึ้นปกครองประเทศ โดยมีหลักการ 6 ประการ ดังนี้คือ ("ประกาศของคณะราษฎร ฉบับที่ 1", พระราชประวัติ และ พระราชกรณียกิจ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว " 2424 : 171)

1. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง การศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง
2. จะต้องรักษาความปลอดภัยภายในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มากที่สุด
3. ต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่ จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก

4. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน (ไม่ใช่พวกเจ้า มีสิทธิยิ่งกว่าราษฎร เช่นที่เป็นอยู่)
5. จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 5 ประการ ดังกล่าวข้างต้น
6. จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร

จากคำประกาศ หลักการ 6 ประการ ของคณะราษฎร บอกให้เราเข้าใจถึงสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจที่เป็นสาเหตุของการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 และหลังจากการปฏิวัติสำเร็จลงแล้ว การเมือง การปกครองไทย นับเป็น เรื่องของการต่อสู้กันของกลุ่มบุคคล การสิ้นสุดแห่งการปกครองระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และการสิ้นสุดแห่งพระราชอำนาจของสถาบันกษัตริย์ เทนือกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการปกครอง และ นโยบายของประเทศ ทำให้เกิดช่องว่างแห่งอำนาจขึ้นรวมทั้ง เกิดปัญหาในเรื่องตัวบุคคลที่จะเข้ามาใช้อำนาจ และในเรื่องวิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งอำนาจดังกล่าว (มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช 2527 : 573)

ในระยะห้าปีแรกของการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ ปรากฏว่ามีเหตุการณ์ยุ่งยากเกิดขึ้นเนื่อง ๆ เนื่องจาก ความขัดแย้งจนถึงขั้นแตกแยกในคณะราษฎร ในกรณีได้แย้งเรื่อง (หรือการเสนอ) เค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ พ.ศ. 2476 กล่าวคือ นายปรีดี ได้ยกร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นจากหลักการข้อสาม (จากหลักการ 6 ประการ ของคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ดังกล่าวข้างต้น) เค้าโครงการเศรษฐกิจนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มาก ว่ามีแนวทางแบบสังคมนิยม (สุชิน ตันติกุล 2515 : 28) โดยฝ่ายพระยามโนปกรณนิติธาดา (นายกัษฐมนตรี) เห็นว่าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐ มนูธรรม) มีลักษณะการดำเนินงานตามลัทธิคอมมิวนิสต์ พระยามโนปกรณฯ จึงออกพระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2476 บังคับหลวงประดิษฐ มนูธรรม ให้เดินทางออกนอกประเทศ จากนั้นความขัดแย้งในคณะราษฎร ก็ยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น ถึงขนาดมีการทำรัฐประหารของกลุ่มนายทหารบางกลุ่ม นอกจากนี้ ความขัดแย้ง

ระหว่าง คณะราษฎร กับฝ่ายนิยมเจ้า ก็ถึงขีดแตกแยกเมื่อรัฐบาลออกพระราชบัญญัติ บังคับ
 รักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2476 เพื่อป้องกันมิให้ตีเถียนรัฐบาล ก็เท่ากับว่า ท้าวมิทรนคร
 ฝ่ายค้าน และแสดงให้เห็นถึงความต้องการบูรณาการปกครองของคณะราษฎร ในปี
 เดียวกันนี้จึง เกิดกบฏบวรเดชขึ้น เนื่องจากฝ่ายกบฏเกรงว่าคณะราษฎร จะล้มเลิกการ
 มีพระมหากษัตริย์ และเพื่อมิให้เป็นการปกครองบ้ายเบนไปเป็นแบบสาธารณรัฐ แต่การ
 กบฏครั้งนี้ ก็ได้รับการต่อต้านและปราบปราม เจ้านายหลายพระองค์ต้องเสด็จนิราศไป
 ประทับยังต่างประเทศ มีหลายคนในคณะกบฏต้องรับโทษจำคุก และการกวาดล้าง
 กบฏบวรเดช ในครั้งนี้ ส่งผลให้กลุ่มบุคคลผู้มีอำนาจทางการเมือง ทหาร เข้ามาควบคุมวิธี
 การ เมืองมากขึ้น โดยเฉพาะหลวงพิบูลสงคราม ซึ่งต่อมาได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ
 กระทรวงกลาโหม และได้ทำการกวาดล้างทางการเมือง เพื่อกำจัดปรปักษ์ทางการเมือง
 อยู่เนือง ๆ โดยเฉพาะในปี 2481 ได้มีการกวาดล้างครั้งใหญ่ มีผู้ถูกจับกุมมากมาย ถูก (สว่าง
 ตัดสินด้วยศาลพิเศษ โดยมีโทษแต่เพียง 2 สถานคือ ประหารชีวิต กับ จำคุกตลอดชีวิต
 ลาน เหลือ 2514 : 35 - 64)

เมื่อหลวงพิบูลสงคราม (จอมพล ป. พิบูลสงคราม) ได้เป็นนายกรัฐมนตรี ในปี
 พ.ศ. 2481 นั้น เกิดความปั่นป่วนทางด้านความเป็นไปของโลก คือขณะนั้นญี่ปุ่น เริ่มฟื้นฟู
 อุตสาหกรรมเต็มที่ ขยายอิทธิพลทั้งทางเศรษฐกิจ และการเมือง เปิดฉากรุกรานมาทางใต้
 ดำเนินนโยบายจักรวรรดินิยมเพื่อเป็นมหาอำนาจ โดยได้ยกทัพขอผ่านประเทศไทย ในขั้นต้น
 มีการสู้รบกับทหารไทยหลายจุด แต่ในที่สุด หลวงพิบูลสงคราม ก็เข้าร่วม "วงไพลย์" เป็น
 มหากอสมิตรกับญี่ปุ่น

การอยู่ในอำนาจทางการเมือง ในช่วงแรกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.
 2481 - 2487) นับว่ามีอำนาจมาก เนื่องจากได้รับความสนับสนุนจากฝ่ายทหาร อย่างไรก็ตาม
 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังต้องการการสนับสนุนจากประชาชนด้วย โดยอาศัยวิธี
 การปลุกฝังความรู้สึกชาตินิยม เพื่อจะได้ใช้ประชาชน เป็นพลังสนับสนุน มาตรการสำคัญ ๆ
 ที่รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้ในการสร้างลัทธินิยมในสมัยนั้น ได้แก่การออก

รัฐนิยม การจัดตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ การใช้บทเพลงและละครปลุกใจ การใช้คำขวัญ บทความ สุนทรพจน์ และคดีทางด้านนิยม รวมทั้งการใช้สื่อมวลชน (มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช 2527 : 599)

นโยบายรัฐนิยม หรืออีกนัยหนึ่ง "ชาตินิยม" ซึ่งเป็นนโยบายเพื่อความ เป็นมหาอำนาจ และเป็นความพยายามที่จะสร้างสัญลักษณ์ทางการเมืองใหม่ขึ้น แทนที่อำนาจของสถาบันกษัตริย์ โดยการสร้างคำขวัญ "เชื้อผู้นำ ชาตินันท์" อาจกล่าวได้ว่าไทยตกอยู่ในระบอบเผด็จการ อำนาจของรัฐพยายามจะแทรกซึม เข้าไปมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของบุคคลได้ในทุก ๆ ด้าน เช่น ประเพณีของสังคม ความสัมพันธ์ในครอบครัว การแต่งกาย กีฬา ทรงผมสตรี การใช้ภาษา การตั้งชื่อ บุคคล การรำ การจุมพิตภรรยา การทักทายปราศรัยกัน การสะกดการันต์ และพยัญชนะไทย

นโยบายด้านวัฒนธรรม มีการประกาศรัฐนิยม พ.ศ. 2485 ให้ประชาชน เปลี่ยนรูปแบบการแต่งกาย เป็นแบบตะวันตก สวมหมวก กางเกง และเสื้อแบบตะวันตก ปรับปรุงตัวอักษรบางตัว และการใช้ถ้อยคำ และอื่น ๆ

ส่วนด้านนโยบายต่างประเทศของไทยนั้น ช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2482 - 2490 ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับมหาอำนาจโดยตรง เริ่มต้นจากการถือนโยบายเป็นกลาง ระหว่างปี พ.ศ. 2482 ถึง พ.ศ. 2484 แต่การนับถือนโยบายเป็นกลางดังกล่าวนั้น ย่อมดำรงอยู่ไม่ได้ ถ้ามหาอำนาจไม่ให้การยอมรับ หรือสนับสนุนอย่างจริงจัง การแทรกแซงของญี่ปุ่นในระยะต่อมา ระหว่าง พ.ศ. 2484 - 2488 ทำให้ไทยต้อง เปลี่ยนนโยบายไปเข้ากับฝ่ายอักษะ เพื่อให้ความอยู่รอดของตนเอง แต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2488 - 2490 ประเทศไทยต้องหันไปเข้ากับฝ่ายสัมพันธมิตร เพื่อให้พ้นจากสภาพของประเทศที่แพ้สงคราม

เมื่อสงครามโลกสงบลง ก็มีการยกเลิกนโยบายรัฐนิยม ทำให้นักเขียนที่เคยหยุดเขียนเพื่อต่อต้านนโยบายรัฐนิยม กลับมาเขียนอีกครั้งหนึ่ง แม้ว่าจะมีสภาวะเศรษฐกิจทรุดหนัก ความเป็นอยู่ของราษฎรต้องอดอยาก ข้าวขาดแคลน แต่บรรยากาศในวงการ

ในทางกฎหมาย ฐานนครศึกดี โดยกำเนิดก็ดี โดยการแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิ์อย่างใดเลย และมาตรา 14 บัญญัติไว้ว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เศรษฐกิจ ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคมอาชีพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2527 : 554)

ความมีชนชั้นในสังคมที่เคยมีมาแต่เดิมในสังคมไทย ได้ถูกจัดออกไปจากสังคมอย่างช้า ๆ การแบ่งชั้นวรรณะ ยังคงมีอยู่บ้างทางพฤตินัย แต่ไม่รุนแรงเหมือนระยะก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475

สถานะของบุคคลเลื่อนสูงขึ้นในสังคมไทยได้หลังปี 2475 ถ้าบุคคลมีการศึกษา การศึกษาจะยกระดับฐานะของบุคคลในสังคม และเมื่อมีความเสมอภาคกันในด้านการศึกษา จึงทำให้บุคคลมีความเสมอภาคในสังคมด้วยเช่นกัน และคณะราษฎรเองก็ได้วางหลักการในด้านความเสมอภาคของประชาชนทุกคนรวมทั้งสิทธิ และเสรีภาพของประชาชนไว้เป็นแนวนโยบายการปฏิบัติงานของคณะราษฎรด้วย

3. ด้านวัฒนธรรม ได้มีการชักชวนให้ราษฎรเปลี่ยนแปลงการแต่งกายเสียใหม่ ให้เลิกนุ่งผ้าม่วง หันมานุ่งกางเกงแบบชาวตะวันตก โดยคณะรัฐบาลใหม่ได้กระทำตนเป็นผู้นำในการแต่งกายแบบสากล นุ่งกางเกงขาสั้น สวมเสื้อนอกคอแบะ ผูกเนกไท หรือเรียกกันว่าแต่งกายแบบฝรั่ง

สรุปได้ว่า จากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี 2475 มีสิ่งใหม่เกิดขึ้นในสังคมไทย คือ

- มีการขยายการศึกษาอย่างกว้างขวางโดยเสมอภาค ไม่จำกัดชั้นวรรณะ
- มีความพยายามที่จะสร้างความเสมอภาคในสังคม
- มีการเปลี่ยนแปลงในด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ

นำวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้ในสังคมไทย

II. ผลกระทบต่อนวนิยาย

จากการที่ศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมในสมัยดังกล่าวข้างต้นแล้วนั้น อาจกล่าวโดยสรุปถึงประเด็นสำคัญ ที่ส่งผลกระทบต่อนวนิยายไทยดังนี้คือ

1. นวนิยายมีปริมาณมากขึ้น

นวนิยาย เป็นรูปแบบวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่นักเรียนไทย ที่ไปศึกษา ค่อนข้างประเทศนำ เข้ามาเผยแพร่ การรับเข้ามาในช่วงแรก จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงมา โดยตรง หลังจากนั้น ก็เริ่มมีการคัดแปลงจากต้นฉบับเดิม คือนวนิยาย ก็เป็นวรรณกรรม รูปแบบหนึ่ง ที่เป็นที่ยอมรับ และนิยมในหมู่นักอ่านไทย ทั้งนี้ ก็เนื่องจากนวนิยาย เป็นเรื่อง เล่าร้อยแก้ว สามารถเข้าใจง่ายกว่าร้อยกรอง ตัวละคร เป็นมนุษย์ที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน ทั้งในระยะนั้น สังคมไทยมีพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ ทำให้สามัญชน เริ่มได้รับการ ศึกษามากขึ้น และมีบทบาทในสังคมมากกว่าแต่ก่อน นอกจากนี้ สภาพเศรษฐกิจหลัง พ.ศ. 2475 สามัญชนมีโอกาสประกอบการค้ามากขึ้น ระบบการแข่งขันทางการค้า และความ สามารถ เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตของสามัญชนบางส่วน ประกอบกับการรับความเจริญทาง การพิมพ์ ซึ่งเป็นกาได้รับเทคโนโลยีจากต่างประเทศเข้ามาในประเทศไทย มีผลให้วรรณกรรม กลายสภาพเป็นระบบการค้าไม่ และความต้องการของตลาดที่เพิ่มมากขึ้น นวนิยาย จึงเพิ่ม ปริมาณขึ้นอย่างรวดเร็ว และกลายเป็นรูปแบบวรรณกรรมสำคัญรูปแบบหนึ่ง ในสังคมไทย ระยะที่ระบบ "ธนาอุตสาหกรรม" ("ทุนนิยม") เริ่มออกงามขึ้น

2. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบและเนื้อหาของนวนิยาย

สภาพบ้าน เมือง และภาวะเศรษฐกิจ ตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา อยู่ในภาวะไม่ เป็นปกตินัก และยังเพิ่มปัญหามากขึ้น เมื่อต้องประสบกับภาวะ เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ในปลายสมัยรัชกาลที่ 7

ในยุคนี้ ประชาชนได้รับการศึกษามากขึ้น ก็เริ่มมีบทบาทในการ วิชาทฤษฎีวิจารณ์ สถานการณ์ บ้านเมือง ไปในรูปแบบต่าง ๆ กัน อาทิ ในวงการ หนังสือพิมพ์ ก็ได้มีการ เสนอบทความบทความวิจารณ์การเมือง และการปกครองแบบ

ประชาธิปไตย ส่วนในวาระกรรม นักเขียนส่วนหนึ่งก็เริ่มเสนอนวนิยายที่มีเนื้อหาสะท้อนความเป็นไปในสังคม และปัญหาขัดแย้งเกี่ยวกับค่านิยมต่าง ๆ ในสมัยนั้น เป็น ลูกผู้ชาย ของศรีบูรพา สะท้อนให้เห็นถึงความหวังของสามัญชนที่ต้องการเลื่อนฐานะของคนให้สูงขึ้น หรือ ละครชีวิต ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิงฯ ที่คัดค้านค่านิยมเกี่ยวกับการมีภรรยาหลายคน และ ศัตรูของเจ้าท่อน ของดอกไม้สด ที่เสนอความขัดแย้งระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ เกี่ยวกับประเพณีคลุมถุงชน

นอกจากนี้ มารมมนุษย์ (2471) และ ผจญภัย ศรีบูรพาได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไป คือค่านิยมเดิมที่ถือว่ากุลสตรีควรมีสามีคนเดียว โดยให้ภาพของตัวละคร เอกฝ่ายหญิง เป็นหญิงที่เคยผิดหวังในชีวิตสมรสมาแล้ว ดัดจริตแยกทางเดิน ไม่ใช่เป็นหญิงสาวบริสุทธิ์หุดห่องอย่างนางเอกแบบฉบับทั่วไป ซึ่งก็นับว่าเป็นความใจกว้างและมีเหตุผลมากพอสมควรในยุคนั้น

กล่าวโดยสรุปแล้ว ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี พ.ศ. 2475 นวนิยายที่จะเสนอปัญหาขัดแย้งในสังคม ตลอดจนความไม่ฝันของคนสมัยนั้น ทั้งนี้เป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิต ค่านิยม และความขัดแย้งในสังคมที่เห็นได้อย่างเด่นชัดนั่นเอง

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ใน ปี พ.ศ. 2475 มาเป็นระบอบที่ดังความหวังว่าจะเป็นประชาธิปไตย โดยลดทอนหลักของคณะราษฎรไป เรื่อง เสรีภาพ และความเสมอภาค ทำให้จิตสำนึกของผู้ได้รับการศึกษาส่วนหนึ่ง มองปัญหาเรื่องความยุติธรรมในสังคมมากยิ่งขึ้น ให้ความเมตตาเห็นใจผู้ที่อยู่ในฐานะเสียเปรียบ ซึ่งลักษณะเหล่านี้ ปรากฏออกมาในนวนิยายช่วงนั้นอย่างเห็นกระจ่างชัด เนื่อง จนอาจกล่าวได้ว่า "เป็นยุคเริ่มต้นของนวนิยาย ที่แสดงความสำนึกทางมนุษยธรรม" ดังเช่นเรื่อง สงครามชีวิต ของศรีบูรพา โดย ในนวนิยายเรื่องนี้ สะท้อนสภาพความเหลื่อมล้ำค่าสูง เป็นเรื่องชีวิตของผู้ยากไร้ โดยให้ตัวเอกวิพากษ์วิจารณ์สังคมไทย เป็นเรื่องปัญหาความเหลื่อมล้ำค่าสูง เรื่องค่านิยม การทำบุญเพื่อหวังผลตอบแทน ความไม่เท่าเทียมกันของโอกาส ระบบการศึกษาที่สูญเสียค่า การดูถูกเหยียดหยาม

ทางเชื้อชาติและอาชีพ และจุดที่เน้นมากคือ สถานภาพของสังคมที่ถือเงินเป็นพระเจ้า ฉะนั้น "สงครามชีวิต" ก็คือ สงครามกับธนาภภาพ หรือ "ทุนนิยม" นั่นเอง โดยศรีบูรพา เสนอภาพ คนยากจนที่ต้องมีชีวิตอยู่อย่างแร้นแค้น เปรียบเทียบไปกับชีวิตของคนมั่งมี เพื่อให้เห็นช่องว่าง และความเหลื่อมล้ำทาง เศรษฐกิจ และสังคม ลักษณะนี้อาจจะกล่าวได้ว่า สงครามชีวิต เป็นนวนิยายการเมือง เรื่องแรกของไทยที่เกิดพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (ตรีสิลป์ บุญขจร 2523 : 58 - 81)

ในหญิงคนชั่ว (2480) ของ ก. สุรางคนางค์ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความ สำนึกทางมนุษยธรรมที่ เห็นอก เห็นใจหญิงที่สังคม เรียกว่า "คนชั่ว" ซึ่งก็นับว่า ความแปลกใหม่ ของ เนื้อหา เช่นนี้ เป็นการท้าทายค่านิยม เกี่ยวกับกุลสตรี และในทัศนะที่ เห็นอก เห็นใจหญิงโสเภณี อาจกล่าวได้ว่า เป็นผลมาจากการที่บ้านเมือง กำลังอยู่ในระหว่างเปลี่ยนแปลง อุดมการ เกี่ยวกับความ เสมอภาคการศรัทธาของคณะราษฎร ยังคงอยู่ในความคิดของประชาชนอยู่บ้าง ฉะนั้น การเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ หรือเฉพาะเจาะจงที่หญิงโสเภณี ก็อาจจะ เป็นผล กระทบอย่างหนึ่งของอุดมการที่แพร่หลายมาสู่ประชาชนดังกล่าว (ตรีสิลป์ บุญขจร 2523 : 82 - 90)

ส่วนดอกไม้สด ซึ่งเป็นนักเขียนนวนิยาย ที่มีบทบาทต่อเนื่องมาจากก่อน พ.ศ. 2475 ในฐานะเป็นผู้บุกเบิกนวนิยายชีวิตครอบครัว ครั้ง เมื่อมีการ เปลี่ยนแปลงการ ปกครอง ปี 2475 สภาพสังคมต่าง ๆ ก็เปลี่ยนแปลงไป นวนิยายของดอกไม้สด ก็มี การ พัฒนาการไปตามการ เปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วย

ดังจะ เห็นได้จากนวนิยายของดอกไม้สด ที่เสนอการ เปลี่ยนค่านิยมบาง ประการ เช่นการอาชีพ ตัวเอกในเรื่อง สามชาย (2476) จึงเลือกประกอบอาชีพพ่อค้า แทนการรับราชการ ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับระบบ เพื่อให้สอดคล้องกับระบบ เศรษฐกิจแบบ ทุนนิยม แต่อย่างไรก็ตาม ดอกไม้สดยังคงให้ตัวละคร เอกทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย เป็น บุคคลในชนชั้นสูง ซึ่งชาติตระกูลสูงอยู่ดี เพียงแต่สะท้อนสภาพของชนชั้นสูง ในระยะที่ สังคมมีการ เปลี่ยนแปลง และให้ภาพของชนชั้นสูงที่ควรจะเป็น เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ ที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม

ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ปรากฏในนวนิยายของ ดอกไม้สด คือการให้ความสำคัญแก่ผู้พลัดถิ่น ซึ่งดอกไม้สด ให้ภาพของผู้พลัดถิ่นที่มีลักษณะแตกต่างไปจากค่านิยมเกี่ยวกับผู้พลัดถิ่นที่มีมาแต่เดิม ทั้งนี้ เนื่องจากการรับอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตก อิทธิพลของพื้นฐานการศึกษาอบรมแบบ "ฝรั่ง" ทั้งด้านการแต่งกายและการสมาคม ลักษณะเหล่านี้จะเห็นได้อย่างชัดเจน จากเรื่อง หนึ่งในร้อย (2477) และ อุบัติเหตุ (2477) เป็นต้น

3. ปฏิกริยาของนักเขียนต่อสภาพทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม

ในปี พ.ศ. 2481 จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีอำนาจสูงสุด ได้ทำการกวาดล้างทางการเมือง เพื่อกำจัดปรมาภิวัตน์ทางการเมืองให้หมดสิ้น และด้วยความหวาดระแวง ทำให้ต้องใช้วิธีกวาดล้าง จับกุม ควบคุมดูแลผู้ที่อาจไม่เห็นด้วยกับความคิดของตน นักคิด นักเขียน ก็เป็นกลุ่มบุคคลที่ได้รับการควบคุมด้วย แม้แต่ ดอกไม้สด นักเขียนหญิงที่เขียนนวนิยายชีวิตครอบครัว แต่เป็นชนชั้นราชวงศ์ก็ เคยมีสันติบาลไปสมัคร เป็นคนขับรถส่วนตัว (สมภพ จันทระประภา 2509 : 81) ผลกระทบจากการกวาดล้างทางการเมือง ต่อวงวรรณกรรมที่เด่นชัดคือ ก่อให้เกิดนวนิยายการเมือง โดย ม.ร. ว. นิมิตรมงคลนวรรค์ ได้เขียน เมืองนิมิตร (2482) ซึ่งถือเป็นการพัฒนาการนวนิยาย ด้วยความบีบคั้นทางการเมือง โดยเสนอแนวคิดที่มุ่งสร้างสังคมในอุดมคติ เพื่อแก้ไขปัญหาสังคม เช่นเดียวกับที่ Plato เคยเขียนเรื่อง The Republic และ Thomas Moore เคยเขียนเรื่อง Utopia

ในระหว่างช่วงปี พ.ศ. 2481 - 2487 เป็นระยะเวลาที่การเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเป็นอย่างมาก นโยบายรัฐนิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามแสดงถึงบทบาทของรัฐ ในการกำหนดแนวทางวรรณกรรม เริ่มด้วยการจัดตั้งวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทย ขึ้น โดยมี "พระตำหนักจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายก" และมีตำแหน่งเป็น "ประธานกัมกาน" มีกรรมการวัฒนธรรมไทย ออกหนังสือวรรณคดีสาร ซึ่งรวบรวมนักปราชญ์ทางภาษาไทยได้เป็นกรรมการถึง 10 ท่าน การเขียนวรรณกรรมต่าง ๆ ต้องส่งเรื่องให้ตรวจก่อนพิมพ์เผยแพร่ ที่สำคัญที่สุดคือ ต้องเปลี่ยนแปลงอักษรวิธีตามความเห็นของ "ประธานกัมกาน"

และต้องมีศิลปะในการเขียน นับแต่การใช้สรรพนาม และการแสดงกิริยามารยาท ที่
 บศ วัชรเสถียร นักเขียนคนหนึ่ง กล่าวถึงบรรยากาศในวงการนวนิยายสมัยนั้นว่า

บทประพันธ์ อัน เป็น เรื่องอ่านเล่นสมัยใหม่, หรือนวนิยาย
 จะกล่าวถึงเหตุการณ์ของผู้ชายที่มีเมียแล้วไปยุ่ง เกี่ยวกับผู้หญิงอื่น ในทาง
 ผู้สาวไม่ได้เป็นอันขาด ... แม้แต่ผู้ชายที่มีเมียแล้ว นึกอยู่เพียง
 ในใจใคร่ได้ผู้หญิงอีกคนหนึ่ง เป็นเมียก็ไม่ได้ นอกจากนั้น ยังบังคับให้
 ใช้สรรพนามแต่เพียง ฉัน ท่าน เธอ เขา เท่านั้น ... อันทำให้
 ขาดอรรถรสโดยสิ้นเชิง ... นักประพันธ์ ... ต่างก็วางมือไปตาม ๆ
 กัน (ตรีกิลป์ มุขจร 2523 : 160 - 161)

ปฏิกริยาของนักเขียนต่อนโยบายรัฐนิยมด้านวัฒนธรรม แบ่งออก เป็น 2 ลักษณะ
 คือลักษณะหนึ่งแสดงความไม่พอใจ หรือไม่สามารถเขียนตามข้อบังคับได้จึงหยุดเขียน เช่น
 "ยาขอบ" "แม่อนงค์" ส่วนอีกลักษณะหนึ่ง นักเขียนซึ่งต้องการ เป็นอิสระจากการบีบบังคับ
 ด้านการเขียน แสดงความไม่พอใจต่อพระราชบัญญัตินี้ จึงเกิดกระแสต่อต้านการเขียนตัวอักษร
 ตลอดจนเนื้อหาของงานเขียน มีนักเขียนกลุ่มหนึ่งสาวกลุ่มหนึ่ง ทันไปใช้สำนวนภาษาที่เรียกว่า
 "สำนวนสระวิง" นิยมการใช้ภาพพจน์และการใช้ภาษาคิดแบบแผน ซึ่งเป็นสำนวนภาษาเฉพาะ
 ตัวของนักเขียนแต่ละคน เช่น อิศรา อนันตกุล เขียน นักบุญคนบาป เสนีย์ เสาวพงศ์
 เขียน ชัยชนะของคนแพ้ (2486) นวนิยายเหล่านี้ใช้ฉากต่างประเทศ แม้ว่าบางครั้งผู้เขียน
 จะไม่เคยไปต่างประเทศเลย ซึ่งอาจจะเป็น เพราะเนื่องมาจากความนิยมในสมัยนั้น ซึ่งยัง
 ไม่ทราบเรื่องราวของต่างประเทศมากนัก ทำให้นิยมเรื่องต่างประเทศ หรือมิฉะนั้น คงจะ
 เป็นกลวิธีของผู้เขียนนวนิยาย ที่ต้องการหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงสภาพ เมืองไทยขณะนั้น

ปฏิกริยาริวิพากษ์วิจารณ์นโยบายรัฐนิยมของ "ท่านผู้นำ" ยังเห็นได้จากนวนิยาย
 ที่เขียนขึ้นหลังช่วงเวลานี้ไปแล้ว เช่น วรรณกรรมชิ้นสุดท้ายของดอกไม้สด เป็นต้น

นวนิยายส่วนหนึ่งก็จะแสดงปฏิกริยาตอบโต้ นโยบายรัฐนิยม ในลักษณะขิวล้อ
 เสียดสี เช่น ัททยา ของ "คาวทาง" ซึ่งสะท้อนภาพสังคมไทยลักษณะหนึ่งคือ ความ
 หวาดกลัวภัยคอมมิวนิสต์ ทั้งยังแสดงให้เห็นความขัดแย้งระหว่างลัทธิการเมือง อย่าง
 ชวนให้ขบขัน ซึ่งคงจะถือว่าเป็นนวนิยายขิวล้อทางการเมือง เป็นเรื่องแรกของไทย

ส่วนทางด้านนวนิยายแนวพาฝัน นั้น นวนิยายรักของ ก. สุรางคนางค์ เช่น พันทิพา (2488) เทพราช (2487) ก็ได้ใช้ฉากชีวิตของคนกรุงเทพฯ ที่หันไปทำไร่ อยู่ชนบท การใช้ฉากชนบทนี้ นับว่ามีลักษณะสอดคล้องกับนโยบายรัฐนิยมข้อหนึ่งที่สนับสนุน การกระจายประชากรสู่ชนบท แต่ลักษณะที่นวนิยายพยายามเสนอเนื้อหาให้สอดคล้องกับ นโยบายรัฐนิยม ก็มีจำนวนไม่มากนัก (ศรีศิลา บุญขจร 2523 : 162-186)

ปี พ.ศ. 2488 สงครามโลกสงบลงด้วยความท้ายแท้ของฝ่ายอักษะ สภาพ สังคม เศรษฐกิจทรุดหนักหลังสงคราม การหยุดชะงักทางการผลิตระหว่างสงคราม ทำให้ เกิดสภาพข้าวขาดหมากแพง ประชาชนอดตายาก ใจผู้ร้ายทุกมุม แต่ในด้านเสรีภาพ การแสดงความคิดเห็น ตีชนกว่าสมัยรัฐนิยม นักเขียนที่หยุดเขียนไปเพราะความบีบคั้นทาง การเมืองก่อนหน้านี้ ก็เริ่มเขียนวรรณกรรมออกมามากมาย กระดาษที่เคยขาดแคลนก็มี เพียงพอ สภาพเช่นนี้ เป็นมีปัจจัยส่งเสริมให้บรรยากาศในวงวรรณกรรมแจ่มใสขึ้น แต่ กระนั้น ความเสื่อมโทรมหลังสงคราม และความทารุณโหดร้ายของภาวะสงครามส่งผล กระทบถ่อนนวนิยาย เป็น 2 ลักษณะ คือ เกิดนวนิยายชีวิตหลังสงคราม และก่อให้เกิด การขยายตัวของนวนิยาย "หลีกหนี" หลังสงคราม ซึ่งมีเนื้อหาทำนองพาฝัน สะท้อนชีวิต ด้านที่สุขสบาย หรือมิฉะนั้นก็ เน้นให้ความเพลิดเพลิน เพื่อความสุขชั่วคราวขณะอ่าน นวนิยายประเภทนี้ปรากฏว่ามีจำนวนมากวก่อนสมัยสงคราม และสมัยรัฐนิยม เป็นจำนวน มาก ซึ่งเท่ากับเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า สภาพสังคมที่นิยมนวนิยายหลีกหนีเช่นนี้ ไม่ใช่ สภาพสังคมที่สุขสบาย และเป็นสิ่งที่พึงพอใจนัก ผู้คนในสังคมจึงต้องหาทางออก ด้วยการไป อยู่โลกในนวนิยายที่ไม่เหมือนโลกในความเป็นจริง

สรุป จากการศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรม ช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี พ.ศ. 2475 จนถึงหลังสมัยรัฐนิยม ปี พ.ศ. 2493 หอจะสรุปได้ว่า สภาพสังคม และ วัฒนธรรมในช่วงเวลาดังกล่าว มีผลถ่อนนวนิยาย ใน 3 ประเด็นใหญ่ ๆ ดังนี้ คือ

1. การอ่านนวนิยาย เป็นที่แพร่หลายมากขึ้นในหมู่ประชาชน ทั้งนี้ เนื่องมา จาก การกระจายการศึกษาในวงกว้างขึ้น อันเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งของคณะราษฎร

ประชาชนไทยทั่วไปได้รับการศึกษามีความรู้ สามารถอ่านออกเขียนได้ นวนิยาย ซึ่งเป็นวรรณกรรมร้อยแก้ว จึงเป็นที่นิยมอ่านกันอย่างกว้างขวาง

2. สภาพสังคม และวัฒนธรรม ย่อมส่งผลกระทบต่อรูปแบบและเนื้อหาของนวนิยาย ดังเช่น ในภาวะที่มีการบีบคั้นทางการเมือง เนื้อหาของนวนิยาย ก็จะออกมาในรูปของนวนิยายการเมือง หรือเมื่อประชาชนตื่นตัวทางการเมือง เริ่มพอใจในความเสมอภาค ความมีเสรีภาพในระบบประชาธิปไตย นวนิยายในช่วงเวลาดังกล่าวก็จะสะท้อนเนื้อหาความคิดของคนในยุคนั้นด้วย เท่ากับว่าสภาพสังคมและวัฒนธรรม จะถูกถ่ายทอดในงานนวนิยาย ทั้งสิ้น เมื่อคนรุ่นหลังต่อมาได้อ่านนวนิยายในช่วงเวลาดังกล่าว ก็อาจจะสามารถประเมิน และ เรียนรู้สภาพสังคม และวัฒนธรรม ในยุคนั้นได้เป็นอย่างดี

๓. สภาพสังคมและวัฒนธรรม ย่อมส่งผลกระทบต่อตัวผู้เขียนอย่างแน่นอนที่สุด ทั้งนี้ เพราะผู้เขียนก็คือสมาชิกหน่วยหนึ่งของสังคม สภาพสังคมและวัฒนธรรมของสังคมที่ตนอยู่เป็นเช่นไร นักเขียนก็ย่อมได้รับผลด้วย อาทิ การที่มีการประกาศรัฐนิยม ปิดกั้นเสรีภาพในงานเขียน กำหนดรูปแบบ เนื้อหา ตลอดจนบังคับอักขรวิธี นักเขียนบางคนในยุคนี้ ถึงกับหยุดเขียนไปเลย หรือนักเขียนจะสะท้อนความคิดความรู้สึกใด ที่มีต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม นักเขียนก็จะสะท้อนความคิดนั้น ๆ ผ่านทางตัวละคร เป็นต้น

ศูนย์วิทยพัชยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย